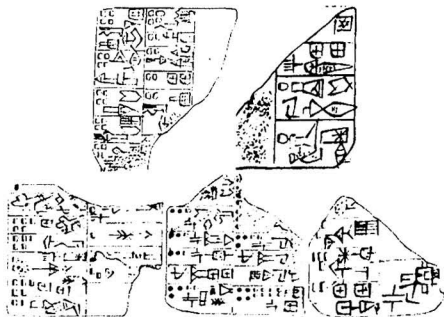

LULLUBİLƏRİN ETNİK XÜSUSİYYƏTLƏRİNƏ DAİR

- Açar sözlər:** mixiyazılı mənbələr, lullubilər, qədim onomastika, hurrilər, qədim tanrılar.
- Key words:** cuneiform sources, lullubians, ancient onomastics, hurrians, ancient gods.
- Ключевые слова:** клинописные источники, луллубеи, древняя ономастика, хурриты, древние боги.

Lullubilər Ön Asiyada geniş yayılmışlar. Onlar əsasən Süleymaniyədən şərqdə, Urmiya və Zəribor gölləri arasındakı dağlıq bölgədə məskunlaşmışlar. Yazılı mənbələr digər yerlərdə və zamanlarda şumerlilərin **lulu**, akkادلilərin (babillilər və aşşurlular) **“lullu”** etno-xoronimi ilə eyni səslənən şəxs adlarının olduğundan xəbər verir. Bu tip adların ən qədimi e.ə. XXVI əsrin Şumer mətnlərində—Şuruppak şəhərinin (indiki İraqda Fara) hesabatlarında qeydə alınıb (bax: şəkil 1). Bu sənədlərdə Lulu Subur, yəni «Lulu kölə» (və ya “Subarlı Lulu”) ifadəsinə rast gəlinir [28, p.8]. Laqaş şəhər-dövlətində sakinləri şumer mənşəli isimlər daşıyan “Lulubi” adlı qəsbə mövcud idi [17, № 7087; 33, p.48-49]. Laqaş sənədlərinin birində Nammahni adlı lullubi xatırlanır [18, № 293]. Bu isim şumer mənşəlidir və “Taleyi böyük olan” anlamını verir. Bir necə ad (Lulu-eriş, Lulu-şeme və s.) Nippur şəhərinin təsərrüfat mətnlərində qeydə alınıb. Maraqlıdır ki, həmin mətnlərdə Lulu-bani (hərfən: “Lulu yaradandır”) və Lulu-dan (və ya Lulu-danni, hərfən: “Lulu qüdrətlidir”) kimi akkadmənşəli iki teonimə (tanrı adına) təsadüf olunur [12, pp.36, 53]. Ümumiyyətlə, o zaman Mesopotamiyanın cənubunda yaşayan lullubilərin Şumer-Akkad mənşəli isimlər daşımaları adi hal almışdı. Məsələn, hesabat sənədlərinin birində Lulun oğlu Lu-dinqirra (şumercedən tərcümədə “Tanrı bəndəsi”) qeydə alınıb [31, p.56].

* Əlimirzəyev Allahverdi - AMEA Tarix İnstitutu, E-mail: alimirzoev.60@mail.ru

Şəkil 1. Lullubilər Şumerin təsərrüfat sənədlərində
(e.ə. XXVI-XXV əsrlər).

İndiki İraqın Diyala rayonundan tapılan Akkad dövrünə aid (e.ə. XXIII-XXII əsrlər) mətnlərdə Lulu adlı nəzarətçi xatırlanır [16, p.110, № 219, p.160, № 315]. Digər sənəddə eyni adı daşıyan şəxsə arpa ödənişindən söhbət gedir [16, p.173-174, № 335]. III Ur-Şumer dövlətinin şahı Şu-Suenin hakimiyyətinin ikinci ili ilə tarixlənən təsərrüfat sənədlərinin birində İrib adlı Lullubi hökmdarına Puzriş-Daqan şəhərində (indiki İraqda Drehem) qaldığı müddət ərzində qoyun və keçi ayrılmasına dair qeyd aparılıb [27, № 132]. O dövrə aid başqa bir sənəddə Lulu adlı şəxsə taxıl almaq üçün 2 şəkəldən artıq (təxminən 17 qram) gümüş verdiyi bildirilir [15, p.77]. III Ur-Şumer dövlətinin təsərrüfatlarında çalışan lullubilərin əməyi gündəlik orzaqla (əsasən, taxıl, pivə, un, bitki və heyvən mənşəli yağlarla) ödənirdi. Həsabat sənədlərində silah düzəldən (şumerçə *lú gış tukul*) Lulu-bani və pivə hazırlayan (şumerçə *lú kaš*) Lu-lubitum adlı qadın xatırlanır [23, №№ 728, 740, 801, 828, 878, 904].

Lullubilər e.ə. II minilliyin ortalarında Mari şəhər-dövlətinin (Fəratın orta axarında, indiki Suriyada Təll-Hərir) sənədlərində, hətta Misirin XVIII-XIX sülalələr dövrünün mətnlərində də xatırlanırlar [9, c.130-131;

21, s.359; 22, s.166]. Lullubilərin Suriya çöllərində və Misirdə qeydə alınmaları akkadca **habiru** adlanan sosial qruplarla əlaqələndirilir. "Habiru" (harfən "qaçqınlar") termini e.ə. III minilliyin sonu - II minilliyin əvvəllərində ağır həyat şəraiti səbəbindən doğma icmalarını tərk edən yoxsul təbəqənin nümayəndələrinə, eləcə də qullara və kölələrə tətbiq olunurdu. Müxtəlif etnik qruplardan ibarət olan hapiurlar kiçik hərbi dəstələrdə birləşərək işğalçılara, əsasən də, qəsbkar Misir və Mitanni qoşunlarına qarşı mübarizə aparırdılar.

Aşşur hökmdarlarının siyahısında qeyri-akkad mənşəli isimlər (Adasi, Libaiu, Buzaiu, Lullaiu) qeydə alınıb. Güman olunur ki, e.ə. II minilliyin birinci yarısında Aşşur şəhər-dövləti lullubi mənşəli sülalə tərəfindən idarə olunurdu [9, c.130]. Aşşurların Kanış ticarət koloniyasında (indiki Türkiyədə Kültpə) tərtib olunmuş mətnlərdə (e.ə. XVIII əsr) Lulu adlı şəxs (Azuanın oğlu) xatırlanır [24, p. 235]. Kaşşuların hakimiyyəti zamanında Babilistanda tərtib olunmuş təsərrüfat sənədlərində də lullubilərə məxsus bir neçə şəxs adı (Lulu, Lulluc, Lullubaa, Lulumai) qeydə alınıb [13, p.47; 25, p.93, № 62]. Elamin paytaxtı Suzda tərtib olunmuş akkaddillik sənədlərdə **-lulu-** komponenti akkad (Şərqi sami) mənşəli isimlərin (Uma-lulu "Anam luludur", Aha-lulu "Qardaşım luludur", Şumulu-lu "Adım luludur") tərkibində yer alıb [32, p.26-27].

Barelyeflərdəki qabartma təsvirlərdə və büstlərdə lullubilərin fiziki tipində avropoid irqinə məxsus cizgilər aydın nəzərə çarpır. Naram-Suenin "Qələbə stelası"nda 5 lullubi döyüşçüsündən dördü hörükli təsvir olunub (bax: şəkil 2). Abidə üzərindəki mətnə Lullubumda toplanan antiakkad koalisiyasının üzvləri sırasında Sidur adlı biri xatırlanır [2, s.100; 4, s.23-24] və şübhə yoxdur ki, silahsız halda Naram-Suendən aman diləyən hörükli personaj məhz onu təsvir edirdi. Maraqlıdır ki, Sidur ismi hurri dilindən "qız" mənasında tərcümə olunur [10, c.48]. Bəlkə də o, haqiqətən də qadın olub. Müqayisə üçün deyək ki, Naram-Suenə qarşı müharibə aparan qüvvələr sırasında "manda ordusunun" şahı Anubanininin züvcəsi Melili də yer alırdı (bax irəl).

Şəkil 2. Naram-Suenin "Qələbə stelası"

Lullubilərin etnik kimliyinin müəyyənləşdirilməsi istiqamətindəki araşdırmalar ötən əsrin əvvəllərinə dayanır. Əvvəllər lullubi dilini "Zaqro-Elam" (və ya "Kaspi-Elam") dil ailəsinə aid edirdilər. Bu onunla əsaslandırılırdı ki, mixi yazılı mənbələrdə bu etnonimin yazılışında elam dilinə məxsus sonluqlardan (-p, -m) istifadə olunurdu [20, ss.19-25]. Uzun illər bu müddəə şübhə doğurmadan bir sıra görkəmli tədqiqatçılar tərəfindən qəbul olunmuşdu [9, c.124-125; 7, c.101; 5, c.83]. E.ə. I minilliyin Aşşur sözlüklərində lullubilərin dilindən yalnız bir söz, **ki-u-ru-um** "tənni", qalmışdır [14, s.42]. Ehtimal olunur ki, burada -um sonluğu akkad dilində ismin mimasiyaya uğramış adlıq halındakı göstəricisidir və termin lullubilərin dilində **kiur** kimi səslənirdi. Adətən, bu termini elam dilindəki **kiri** "ilaha" və kaşşu leksikasındakı **kuri** "çoban-hökmdar" terminləri ilə müqayisə edirlər [5, c.83; 11, c.36]. Bundan əlavə, e.ə. I minillikdə Zamuada qeydə alınan şəxs və yer adlarında -k, -n, -r və digər spesifik elam formantlarının olduğu da diqqət yetirilmişdi [9, c.125]. Lakin bəzi tədqiqatçılar lullubi və elam dillərinin genetik qohumluğuna şübhə ilə yanaşırlar. Bu

tədqiqatçılar diqqətə ona yönəldirlər ki, -p və -m formantları **lullu** etnonomimində bəzi hallarda əlavə olunmurdu və bu formantların tətbiqi onu göstərir ki, Mesopotamiya sakinlərinin lullubilərlə tanışlığı elamlılar vasitəsi ilə də ola bilərdi [11, c.37-38].

II Aşşurnazirapalın salnaməsində Zamuada sakinləri "qadın kimi danışdan", yəni özünəməxsus dialekt ilə fərqlənən Sipirmena (və ya Siparmena) vilayətindən xərac alındığından bəhs olunur [4, s.27]. Ayrıca lullubi dilinin mövcudluğunu şübhə altına alanlar da var [8, c.87-88]. Hər halda, Tell-Lohdan (qədim Laqas) tapılan şumerdilli təsərrüfat mətnlərinin birindən məlum olunur ki, Mesopotamiya sakinləri Simurrunun əhalisi ilə (=lullubilərlə) tərəfdaşlıq vasitəsilə ünsiyyət qururdular [29, p.301, not.51].

"Lullubi" etnoniminin mənası belli deyil. Hazırkı mərhələdə yalnız onomastik materiallar lullubilərin dili haqqında səthi təsəffür yaratmağa imkan verir. Lullubi toponimikasının böyük əksəriyyəti Zamuə ilə bağlıdır. Aşşur mənbələrində burada aşağıdakı coğrafi adlar qeydə alınıb:

1. Dağlar: Aziru, Bidirqi, Elaniu, Etini, Kinipa, Lara, Nispi, Nisir, Sabu, Simaki, Su.
2. Çaylar: Edir, Lallu, Radanu.
3. Vilayətlər: Barhaziya, Daqara, Karalla, Siparmena (=Sipirmena).
4. Şəhərlər: Ammalı (=Ammaru), Arakdi, Arasitku, Arsindu, Arzizu, Atilla, Atari, Bara, Bakarri, Banbala, Barsindu, Birutu (=Birti), Bunisa (=Bunais), Dur-Atanate, Dur-Lullumai, Dur-Taliti, İritu, Kisirtu, Laqabalaqa, Laqalaqa, Larbusa, Maturaba, Muluqani, Napiqi, Sarie, Sizinu, Suritu, Şudul, Tarhaa, Til-şə-Zabdanı (=Zabdanu), Uzi, Zamru [26, §§ 449, 453, 455, 457, 541; 21, s.358].

Bu adların bir qismi ya bütövlükdə, ya da qismən akkadmənşəlidir: məsələn, **birutu** ("istehkam"), **dur** ("qala"), **til** ("topolik") və s. Zamuada hurrimənşəli adlara və komponentlərə də təsadüf olunur: məsələn, Elaniu «Uca yer» (=hurricə **ela** "uca"), **alla** «sərhəd» və s. Coğrafi adların əksəriyyəti yerli mənşəlidir və sadə strukturu ilə diqqətə cəlb edir. Bəzi adlarda qutimənşəli komponentlər (-laq-, -ab-) nəzərə çarpır.

Müxtəlif dövrlərin mətnlərində lullubilər aşağıdakı adlarla qeydə alınmışdır:

1. Lullubumda: Amyali, Anubanini, Azua, İmmaşkun, İrib, Sidur, Satuni, İriştien, Uruna.

2. Zamua məskənlərində: Ameda (Zamrida), Apla (Mazamuada), Araştua (Ammalida), Ata (Arzizuda), Kirtiara (Barada), Mekdiara (və ya Nekdiara), Şarsina (Mekdiaranın atası), Nur-Adad (Daqarada), Zabini (Kisirtuda).
3. Simurruda: İnima-Nişba, Puttimadal, İddin-Suen, Zabazuna, Taheş-atal, Zili-ibri.
4. Urbilumda: Yarişuha.

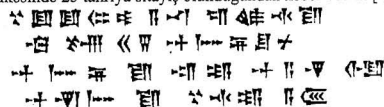
Bu isimlərdən ikisi, Nur-Adad ("Şimşək tanrısının nuru") və İddin-Suen ("Ay tanrısının bəxş etdi") akkadmənşəlidir. Lullubi şahırlarından daha çox Anubanini haqqında fikir söylənib. Əslində mənşəcə lullubimənşəli olmayan bu şəxsin ismi əvvəllər Elam teonimi Humban ilə əlaqələndirilmişdi, sonralar isə onu akkadmənşəli hesab edərək "Anu (səma tanrısı) yaradandır" anlamında izah etmişlər [9, c.129; 7, c.102]. Lakin bu halda sonuncu **-ni** hecası akkad dili əsasında izah olunmur; ümumiyyətlə bu sonluq Şərqi sami (aşşur-babil) isimləri üçün xarakterik deyil. Əgər bu şəxs höqiqətən də akkad mənşəli ad qəbul edibse, o halda ismin sonuncu **-ni** hecası mirzənin səhvi sayıla bilər, çünki "Anubani" ismi digər mətnlərdə də qeydə alınıb [2, s.99]. Bu ismi subar (=hurri) mənşəli hesab edənlər birinci komponenti (**Anu-**) subar termini **ene** ("tanrı") ilə əlaqələndirirlər [11, c.36]. İsmi ikinci komponenti (**-bani**) hurri mətnlərində qeydə alınsa da, mənası müəyyənləşdirilməyib [10, c.124]. Həmin komponentə Pinuşşan, Attapuni, İqipuni, Ruhupuni, Şirpuni, Şutpuni kimi elammənşəli şəxslər adlarında da təsadüf olunur [32, p.35]. Naram-Suenin qəhrəmanlığından bəhs edən "Kuta əfsanəsi"ndə Anubanininin zövcəsi (Melili) və yeddi oğlu (Memandah, Medudu, Kutadada, Baldahdah, Ahudanadhi, Hurrakidu, <...>-tapiş) xatırlanır [31, p.311]. Bu adlar üçün sonuncu hecənin təkrarı xarakterik idi. Belə "iterativ" adlar Mesopotamiyanın şumerlərə qədərki sakinlərindən "proto Dacə" qrupu üçün səciyyəvi idi. Anubanininin ailə üzvlərinin adları hurri və elam dillərinin materialı əsasında da izah oluna bilər. Məsələn, Melili ismi qaşşu termini **meli** ("insan") [5, c.80, прим.3] ilə, **-dada** komponenti (Kutadada ismində) hurri sözü **tad** "istək", "sevgi" ilə [10, c.66, 147], **-dahdah** komponenti (Baldahdah ismində) elam sözü **daha** ("artırmaq") ilə, **-andah** komponenti (Memandah ismində) hurri feli **anza** ("vəd vermək", "əlan etmək") [10, c.61, 130] ilə izah oluna bilər və s. Anubanini Akkad dövlətinin əleyhinə yaradılmış

hərbi ittifaqın rəhbəri idi. Akkadın süqutunu təsvir edən bədii əsərlərdən məlum olur ki, Naram-Suenin əleyhinə yaradılmış hərbi ittifaqlara qutilər, lullubilər, qaşşular, turukkular və digər etnik birləşmələr, hətta Arattanın sakinləri də daxil idi [31, pp.249-253]. Anubanininin ailə üzvləri kimi təqdim olunan adların daşıyıcıları da çox güman ki, müxtəlif etnoslara aid edilməlidir. Məsələn, Kutadada ismi hərfən "Sevimli kuti") mənasındadır. Yarişuha ismindəki **yar-** komponenti də quti-hurri-biayni mənşəlidir və ehtimal ki, məbədlə bağlı termin idi [10, c.42, 63].

Het mətnlərində lullubilərin ölkəsi **Lulahu** formasında qeydə alınıb. Burada **-hh-** suffiksi hurrimənşəlidir və ehtimal ki, hettələr lullubilərlə tanışlığı onların arasındakı ərazilərdə məskunlaşan hurritlər vasitəsi ilə olmuşdur [9, c.132-133].

Maraqlıdır ki, Nuzi şəhərində (indiki İraqda Yörğan-təpə) məskunlaşan hurritlər lullubiləri **nulu** (və ya **nullu**) formasında ifadə edirdilər [9, c.130-131]. Hurritlərin Mitanni (qədim Misir mətnlərində Naharina) dövlətinin rəsmi adlarından biri olan "Haniqalbat/Haliqalbat" nəzərə alınmasa, genetik baxımdan qohum olan hurri və biayni dillərində **-l-** və **-n-** fonemlərinin bir-birini əvəzləməsi halları qeydə alınmayıb. Belə səs əvəzləməsi lullubilərin Nuzidə yayılmış qərb qrupuna xas olan dialekt üçün səciyyəvi sayıla bilər. Qədim Şərq dillərindən yalnız elam dilində **-l-** və **-n-** səslərinin bir-birini əvəzləməsi qeydə alınıb. Məsələn, "nəzarətçi" termini **hallat-hašira** və ya **halnūt-hašira** formalarında ifadə oluna bilərdi [19, ss.600, 605]. Lullubiləri elamlılarla bağlayan mühüm amil onların coğrafi yaxınlığı idi, bəzi hallarda onlar eyni ərazini paylaşmışdılar. Bununla belə, sadə fonetik struktura malik elam dilindən fərqli olaraq, lullubi adlarında diftonglar (**-ua>va**, **-ia>ya**, **-iu>iv**) nəzərə çarpır.

Lullubilərin dini təəssüvürləri barədə mənbələrdə olduqca az məlumat qalıb. Aşşur hökmdarı I Tiqlatpalasarnın bir kitabəsində (bax: şəkil 3) lullubilərin ölkəsində 25 tanrıya sitayiş olunduğundan xəbər verilir [4, s.22].

Şəkil 3. I Tiqlatpalasarnın kitabəsindən fraqment.

Sarıpul və Bitvata mətnlərindən bəlli olur ki, lullubilər sama cisimlərinə (göy qurşağı, ay, günəş) və təbiyyət hadisələrinə (şimşək, külək) sityaş edirdilər. Lullubilərin etiqadında hərbi ilahəsi də yer tuturdu. Lakin mətnlər akkad dilində yazıldığından bu tanrılar Mesopotamiyadakı adları ilə qeydə alınıblar: Anu, Antum, Enlil, Ninlil, Adad, İhtar, Suen, Şamaş, Nihursaq və Ninasianna. Yerli lullubi tanrılarından yalnız Nişba qeydə alınıb. Zagros dağ silsiləsindəki zirvələrdən biri də Nişba adlanırdı. Quti hökmdarı Erridupizirin kitabəsində bildirilir ki, bu dağ Akkad şəhərindən altı günlük məsafədə yerləşirdi [4, № 5c; 6, c.122]. Dağın adı şumerlilərin bərkət ilahəsi Nisabanın (< *ninda-aba* "çörəyin himayədarı") və Bərdənin əfsanəvi hökmdarı Nüşabonin isimlərini xatırladır. Gələcək tədqiqatlar bu bənzərliyin təsadüfi olmadığını təsdiq edə bilər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycanın qədim tarixinə dair yazılı mənbələr. Mütəxəssat. Bakı, Turxan, 2014. 204 s.
2. Əlimirzayev A. Anubanini // Azərbaycan Arxeologiyası və Etnoqrafiyası, 2012, № 1, s.98-103.
3. Əlimirzayev A. Lullubilərin və qutilərin etnik adlarına dair // Tarix, insan və cəmiyyət, 2017, 4 (19), s.86-93.
4. Qədim Azərbaycan tarixi mixi yazılı mənbələrdə (Tərtib və tərcümə edən, ön sözün və şərhin müəllifi S. Qasqay). Bakı, Təhsil, 2006. 147 s.
5. Алиев И. История Мидии. Баку, Издательство АН Азерб. ССР. 360 с.+CXVI таблиц+3 карты.
6. Алимйрзоев А. Борьба царей Кутума за власть (К новой интерпретации старых источников) // Азербайджан и азербайджанцы, 2011, № 1-2, с.119-128.
7. Дьяконов И.М. История Мидии от древнейших времен до конца IV в. до н.э. Москва- Ленинград. Издательство Академии Наук СССР, 1956. 483с.
8. Дьяконов И.М. Языки древней Передней Азии. Москва, Наука, Главная редакция восточной литературы, 1967. 492 с.
9. Меликишивили Г.А. Древневосточные материалы по истории народов Закавказья. I. Наир-Урарту. Тбилиси, Издательство АН Грузинской ССР, 1954. 446 с.
10. Хачикян М. Л. Хурритский и урартский языки. Ереван, Издательство АН Арм. ССР, 1985. 195 с.
11. Юсифов Ю.Б. Ранние контакты Месопотамии с северо-восточными странами (Приурмийская зона) // Вестник древней истории, 1987, № 1, с.19-40.
12. Chiera E. Lists of Personal Names from the temple School of Nippur. A Syllabary of Personal Names / Publication of Babylonian Section. Universiti of Pennsylvania, Philadelphia. Vol. XI, № 1, Philadelphia, 1916. 88 p. + XXXVII plates.
13. Clay A.T. Documents from the Temple Archives of Nippur dated in the Reigns of Cassite Periods // Publication of Babylonian Section. Universiti of Pennsylvania, Philadelphia. Vol. II, № 2, Pennsylvania, 1912. 92 p. + 72 plates.
14. Frank C. Fremdsprachliche Glossen in assyrischen Listen und Vokabularen // Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft. Wien, Band IV, Heft 1, Leipzig, 1928-1929, ss.36-45.
15. Garcia M. B. Las prácticas funerarias en el Valle del segundo: studio intertextual a partir de las evidencias. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona, 2007.
16. Gelb I. Sargonic Texts from the Diyala Region / Material for the Assyrian Dictionary. № 1, Chicago, 1952. Pp. XVIII + 251.
17. Genouillac H. Inventaire des tablettes de Tello conserves aus Muse Imperial Ottoman. 3. Textes de l'époque d'Ur. Deuxieme partie. Paris, Ernest Leroux editeur, 1912. 86 plates.
18. Hackman G. Sumerian and Akkadian Administrative Texts. New Haven, Yale University Press, 1958. 62 p.+CLX plates.
19. Hinz W., Koch H. Elamische Wörterbuch. Archaeologische Mitteilungen aus Iran. Berlin. Ergänzungsband 17. Band I-II, Verlag von Dietrich Reimer in Berlin, 1987, 1392 s.
20. Hüsing G. Der Zagros und seine Völker, eine archäologisch-ethnographische Skizze // Der Alte Orient. Leipzig, Band IX, Leipzig, 1908, ss.1-67.
21. Klengel H. Lullubum. Ein Beitrag zur Geschichte der altvorderasiatischen Gebirgsvölker // Mitteilungen des Instituts für Orientforschung. Berlin, 1966, № XI, Ss.349-371.
22. Klengel H. Lullub(bum) // Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie. Berlin, 1987-1990, Siebtet Band, S.164-168.
23. Lafont B., Yıldız F. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Tello tabletleri. "III Ur devrine aid". İstanbul, 1989.
24. Larsen M. T. Your Money or your Life. A Portrait of an Assyrian Businessman / Societies and languages of the Ancient Near East. Studies in honor of I.M. Diakonoff. Warminster, England, Aris and Philips LTD, 1982, pp.214-245.
25. Legrain L. Historical Fragments / Publication of Babylonian Section. Universiti of Pennsylvania, Vol. XIII, Philadelphia, 1922. 108 p+35 pl.
26. Luckenbill D.D. Ancient Records of Assyria and Babylonia. New York, Greenwood Press publishers, Vol. I. Historical records of Assyria from the earliest times to Sargon, 1968. 297 p.
27. Sigrist R. M. Neo-Sumerian Tablets from the Royal Ontario Museum. I. Bethesda, 1995
28. Speser E. A Recension on the Gelb I. Hurrians and Subarians. Illinois, Chicago, 1944 // Journal of American Oriental Society. Boston, 1948, Vol. 68, pp.1-13.

29. Steinkeller P. Puzur-Inšušinak at Susa: A pivotal episode of early elamite history reconsidered / Susa and Elam. Archaeological, Philological, Historical and Geographical perspectives (edited by de Graef K., Tavernier J.). Leiden, Brill, pp.293-317.
30. Watson P. Birmingham Cuneiform Texts-Translations. Part 2: Neo-Sumerian Tablets from Umma. Birmingham Museums and Art Gallery, 2011.
31. Westenholz J. Legends of the Kings of Akkade. The Texts. Winona Lake, 1997. 410 p.
32. Zadok R. The Elamite Onomasticon. Napoli, 1984. 83 p.
33. Zadok R. Elamites and other peoples from Iran and the Persian Gulf Region in Early Mesopotamian Sources // Iran, 1994, Vol. 32, p. 48-49.

Alimirzayev Allahverdi

ON THE ETHNIC CHARACTERISTICS OF THE LULLUBIANS

Lullubians (in the cuneiform texts of the neighboring peoples **lulu**, **lullubi**, **nullu**) were among the most ancient inhabitants of ancient Azerbaijan. Most of them lived east of Sulaimania, between the lakes Urmia and Zeribor. Separate lullubian colonies were also found in other cities of Mesopotamia (Shuruppak, Lagash, Puzrish-Dagan, Nuzi), where they joined the working contingent of temple and royal farms. More than 50 geographical names have been preserved from the lullubian language. The only word that has come down to us is **kiur** ("god"), which finds analogies in the languages of Elamites and Kassites. But this material is not enough to establish the linguistic relationship of lullubians. Lullubians worshiped different gods, personified the heavenly bodies and natural forces.

Алимирзоев Аллахверди

ОБ ЭТНИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЯХ ЛУЛЛУБЕЕВ

Луллубеи (в клинописных текстах соседних народов **lulu**, **lullubi**, **nullu**) были одними из древнейших насельников древнего Азербайджана. Основная их масса проживала восточнее Сулеймании, между озерами Урмия и Зерибор. Отдельные колонии луллубеев имелись также в других городах Месопотамии (Шуруппак, Лагаш, Пузриш-Даган, Нузи), где они влились в рабочий контингент храмовых и царских хозяйств. Из языка луллубеев сохранилось более 50 географических названий. Единственное дошедшее до нас слово – **kiur** («бог») находит аналогии в эламском и касситском языках. Но этот материал недостаточен для установления языкового родства луллубеев. Луллубеи поклонялись разным богам, олицетворявшим небесные светила и природные силы.